

Anne Devaney le Alister Camboul

géara a bheadh deacair a strapadh. Thionlacann piobaire an grúpa isteach go Dún Éistean.

Is i Leodhais atá Ionad Oidhreacht Challanais "The Standing Stones" atá os cionn 5000 bliain agus a dtugann na mílte turasóir cuairt air gach bliain. Anseo tá leathchéad de leacracha caola arda ina seasamh, cuid acu 4m. ar airde agus ciorcal le trí cinn déag de chlocha ina lár. Níl aon eolas cé as a dtáinig na leacracha seo mar ní hé seo an cineál cloiche atá ar an oileán ná níl said cinnte cén úsáid a bhaintí astu, ach go bhfuiltear den tuairm gur i gcóir searmanais a bhaineann leis an ngealach agus na réalta a bhí said.

Chuaigh muid ar thuras lae go Harris in éineacht leis na Morrisons, áit ar thug muid cuairt ar áiteacha spéisiúla cosúil le séipéal Naomh Clement. Tá Harris nó na Hearaidh difriúil de Leodhais. Tá níos mó cnoic agus clocha ann agus tá an taobh tíre fíor-álainn ar fad le tránna breátha geala. Bhí seisiún ceoil ag muintir Leodhais agus ag muintir Chonamara tar is béile tráthnóna in Óstán Harris. Ar an mbealach abhaile chuaigh cuid den ghrúpa ag an gcoirmcheoil mhór a bhí sa halla i Calloway agus chuaigh an chuid eile go dtí an oíche cheoil a bhí ar siúl i gclub shóisialta Nis áit a raibh an grúpa roc Skerevore ag casadh.

Le linn na seachtaine bhí muid ag seó talmhaíochta a bhí ar siúl i Calloway, áit ar casadh Elvis ar Annie Devaney. C homh maith le comórtais bearradh caorach, caitheamh meáchain agus rásaí cos, bhí comórtais ceoil piobaireachta agus uirlisí eile ceoil ar siúl freisin.

Tá muid ar fad an-bhuíoch don lucht eagraithe, Katie Mary, Fiona, Dolina, Donall, Alistar, Murdo John agus go mór mór do Khenny a bhí á dtiomáint timpeall i rith na seachtaine. Bhí an-fhoighid aige. D'airigh muid uainn ar ndóigh Margaret Macaleay, bean a mbíodh an-bhaint aici leis an bhféile agus a fuair bás ag tús na bliana seo.

Bhí muintir Nis faoi bhrón oíche Dé Sathairn mar gheall ar bhás fir óg a maraíodh i dtimpiste bóthair oíche Dé hAoine, duine den bhanna ceoil a bhí le bheith ag casadh ag an gceili i gClub Shóisialta Nis, le deireadh a chur le Ceol Nis na bliana seo.

EUROPUS

AN COMHLACHT TEANGA

Comhairleoireacht Teanga

Aistriúcháin Fotheidealú
Aistriúchán Comhuaineach

EUROPUS TEO

1 Sr. na Mumhan
Baile Phib
Baile Átha Cliath 7

An Cheathrú Rua
Co. na Gaillimhe

Teil: 01-830 4529
Faics: 01 830 6611

Teil: 091-595359
Faics: 091-595351

Ríomhphost (e-mail) europus@indigo.ie
<http://indigo.ie/europus/>

Stiúrthóir: Áine Ní Chonghaile

Abair ceart é - abair trí Europus é

An Fear Teanga

Tá an Coimisinéir Teanga, Seán Ó Cuirreáin i mbun a chuid dualgas le breis agus dhá bhliain anois. Chuaigh Peigí Ní Chonghaile chun cainte leis. Rinne sé cur síos ar dtús ar a chúlra.

SÓC.:

Rugadh i nGaeltacht Thír Chonaill mé ach tá mé i mo chónaí i nGaeltacht Chonamara anois le tríocha bliain. Chuaigh mé ag Ollscoil na hÉireann, Gaillimh áit ar bhain mé céim amach sa nGaeilge agus i dTír Eolaíocht agus fo-chéim sa mhatamaitic. Chuaigh mé ag obair i mBÁC ar feadh trí bliana ina dhiaidh sin agus ansin thosaigh mé ag plé le cúrsaí craoltóireachta, go páirtaimseartha i dtús báire in RTÉ agus ansin bhog mé go Conamara le dhul ag obair le Raidió na Gaeltachta mar Chlár-Reachtair. Chaith mé chúig bhliana is fiche i m'iriseoir ansin, ag plé le nuacht agus le cúrsaí reatha den chuid is mó. Chaith mé tréimhse ghairid mar Eagarthóir Stiúrtha Clár agus ansin níos deireanaí mar Leas-Cheannaire ar an tseirbhís sular ceapadh sa phost seo mé i dtús 2004.

P.N.Ch.: Tá difríocht an-mhór idir a bheith i d'iriseoir agus i do Choimisinéir Teanga?

SÓC.: Go teoiriciúil níl cosúlacht ar bith idir an dá phost ach is dóigh ar bhealach go praiticiúil go bhfuil ceangal eatarthu. Mar shampla, cuid den obair a bhíonn ar bun ag iriseoirí – ag bailiú eolais, ag scríobh tuairiscí agus ag cur an eolais sin i láthair an phobail, tá sé sin ar bun againne anseo ar bhealach amháin nó ar bhealach eile. Ach is dóigh go bhfuil na haidhmeanna atá ag an bpost an-difriúil. Ach breathnaíonn sé go bhfuil traidisiún sa tír seo gur minic a cheaptar duine a bhíonn ag plé le hiriseoireacht i mbun cúraim a bhaineann le gnóthaí Ombudsman. An chéad Ombudsman a bhí sa tír, Michael Mills, b'iriseoir a bhí ann leis an Irish Press agus an tOmbudsman

reatha atá againn – Emily O'Reilly, b'iriseoir a bhí inti siúd freisin.

Breathnaíonn sé go bhfuil an traidisiún sin ann go dtí pointe agus b'fhéidir go bhfuil baint aige sin leis an gcúis gur ceapadh mise sa jab seo.

P. Ní Ch.: Tá os cionn dhá bhliain caite agat i do Choimisinéir, cén chaoi a bhfuil ag éirí leat go dtí seo?

SÓC.: Ar bhealach tá sé ró-luath le rá. Dúirt Chou Enlai uair amháin nuair a cuireadh ceist air faoi céard a mheas sé faoi Réabhlóid na Fraince – dúirt sé go raibh sé ró-luath le rá agus b'shín beagnach dhá chéad bliain théis na réabhlóide. Ar an mbealach céanna tá sé ró-luath théis dhá bhliain a rá cén chaoi a bhfuil ag éirí leis an oifig seo. Tá an oifig dá bunadh againn. Nuair a bunaíodh ar dtús i cuireadh líon

teoranta foirne ar fáil. Tá plean forbartha curtha le chéile anois againn agus tá muid ag súil le méadú foirne a thabhairt i bhfeidhm go luath. Níor tháinig an tAcht féin i bhfeidhm go hiomlán go dtí mí Iúil na bliana seo. Mar sin is próiseas réasúnta mall atá ann, le hoifig nua a bhunú agus gnóthaí na hoifige a mhíniú don phobal ach sílim go bhfuil ag éirí réasúnta maith linn é sin a dhéanamh ach is gnó é seo a thógas tréimhse de bhlianta.

P. Ní Ch.: Is post nua chruthaithe é, ar éascaíocht nó mibhuntaíste é sin?

SÓC Is deacair a rá ar bhealach. Tá buntáistí an-mhór ag baint leis sa mhéid is go bhfuil tú ag déanamh rud i do bhealach féin. Is féidir leat do mhúlna féin a chruthú, tá tú tosaithe i bpáirc ghlas más maith leat.

An mibhuntaíste is mó a bhaineann leis ar ndóigh ná nach bhfuil aon réamhshampla romhat agus níl a fhios agat an bhfuil tú ag déanamh an rud ceart nó mícheart. Níl éinne ansin le rá leat "seo mar ba chóir duit é a dhéanamh". Mar sin tá buntáistí agus mibhuntaistí leis ach sílim ar an iomlán go ndéarfainn gur buntáiste atá ann.

P. Ní Ch.: Cén príomhról atá agat mar Choimisinéir Teanga?

Is dóigh go bhfuil chúig cinn de rólanna difriúla measaithe le chéile. An chéad cheann ná feidhmiú mar Ombudsman chun gearáin an phobail a réiteach, gearáin a bhíonn acu maidir le seirbhísí an stáit trí Ghaeilge.

An dara ceann ná comhairle a chur ar fáil don phobal faoina gcuid cearta ó thaobh cúrsaí teanga de. An tríú ceann ná comhairle a chur ar fáil d'eagraíochtaí stáit faoina gcuid dualgas teanga, an ceathrú ceann ná monatóireacht a dhéanamh ar an mbealach a bhfuil eagraíochtaí stáit ag cur Acht na dTeangacha Oifigiúla i bhfeidhm agus an ceann deiridh ná a chinntiú go bhfuil said ag cloí lena gcuid dualgas – mar sin, tá meascán de chúraim dhifriúla istigh leis an bpost amháin. Ach is dóigh ag deireadh an lae gurb iad na cúraim a bhaineann le gnóthaí Ombudsman, ag réiteach gearáin an phríomhchuid den phost.

P. Ní Ch. An bhfuil ról ag an gCoimisinéir maidir le polasáí a fhorbairt i leith na teanga?

S. Ó C. Níl aon ról againn maidir le reachtaíocht nua a chumadh ná aon

rud mar sin. Ní féidir linn aon rud nach bhfuil sa dlí féin a leasú. An jab atá againn ná a chinntiú má tá rudaí leagtha amach ó thaobh dlí de, ó thaobh ceart teanga, agus baineann sé seo ní hamháin leis an Acht Teanga ach

Seán Ó Cuirreáin le Uachtarán na hÉireann Máire Mhic Giolla Íosa

le haon acht eile nó le haon ionstraim reachtúil eile go bhfuil stádas nó úsáid na Gaeilge luaite ann, go bhfuiltear ag cloí leis sin. Níl aon ról ná dualgas orainn ó thaobh dlí nua a dhéanamh. Is féidir linn moltaí a dhéanamh agus is féidir linn tráchtairreachtaí a fhoilsiú maidir le cur i bhfeidhm an Achta, is féidir linn tionchar a bheith againn ar an mbealach sin ach is ról don Oireachtas é cumadh reachtaíochta. Sé an ról atá againn ná a chinntiú go bhfuiltear ag cloí leis an rud atá ann seachas a bheith ag cumadh polasáí nua.

P. Ní Ch. Ach mar shampla, an chéad tuarascáil bhliantúil a tháinig amach ó d'oifig, bhí ráitis láidre ann faoin gcóras oideachais agus faoin gcaoi a bhfuil pobal na hÉireann ag caitheamh an oiread sin blianta ag foghlaim Gaeilge agus go dtagann a bhformhór amach ag an deireadh agus gan líofacht bhunúsach acu.

Ab shin ag oibriú tionchar ar pholasáí nó an bhfuil ceangal aige leis an Acht Teanga?

S. Ó C. Bhuel, bhrath muid go raibh dlúthcheangal aige leis an Acht Teanga ar an gcúis seo. Bhí muid i dteagmháil le bliain roimhe sin le go leor eagraíochtaí stáit agus bhí a bhformhór acu an-bháidhiúil ar son rud éigin a dhéanamh ar son na teanga agus ar son phobal na Gaeilge agus na Gaeltachta, ach ba é an mantra céanna a bhí á chloisteáil go rialta againn uathu "tá muid ar son na teanga ach faraor níl éinne anseo a labhraíonn Gaeilge, is beag dár bhfoireann a bhfuil an acmhainn sin acu". As sin a tháinig an cheist seo chun cinn "cén chaoi a bhféadfadh sé tarlú go mbeadh daoine ag dul tríd an gcóras oideachais ar feadh trí bliana déag, óna naíonáin bheaga go dtí aois na hArdteiste, go raibh said ag déanamh staidéir ar an teanga ar feadh 1,500u/ch i gcaitheamh na mblianta sin ach fós féin go raibh an oiread acu ag fágáil an chórais gan cumas Gaeilge acu?"

As sin a tháinig an moladh uainn go raibh sé in-am ag an stát athbhreithniú fuarchúiseach a dhéanamh agus an cheist a chur – *cén fáth nach bhfuil líofacht bhunúsach sa teanga ag daoine théis an méid sin d'iarracht mhór a bheith á dhéanamh ag an stát?* Sílim gur spreag sé sin díospóireacht agus go bhfuil sé ag dul ar aghaidh i gcónaí. Sílim go bhfuil rudaí áirithe fiúntacha tarlaithe dá bharr ach go

bhfuil cuid mhaith le déanamh fós.

P. Ní Ch. Ar féidir le hOifig an Choimisinéara an cheist seo a leanacht suas?

S. Ó C. Níl aon chúis nach féidir linn ceisteanna de chineál ar bith a choinneáil ar an gclár oibre. Níl ról *per se* againn leis an bhfadhb seo a leigheas ach is féidir linn a rá go bhfeictear dúinn go bhfuil fadhb ann agus go bhfuil muid á fháil seo mar aifhreagra ó eagraíochtaí stáit – agus tá sé suntasach go bhfuil an oiread sin daoine ag obair sa gcóras stáit nach bhfuil Gaeilge acu. Tóg mar shampla an Roinn Oideachais, Roinn a bhíodh ag obair trí mheán na Gaeilge roinnt blianta ó shin. Tá comhfhreagras agam ó Ard-Rúnaí agus ó Aire na Roinne sin ag rá go ndearnadar suirbhé laistigh den Roinn anuraidh a léirigh nach raibh ach 3% d'fhoireann na Roinne sin in-ann a gcuid gnóthaí a dhéanamh trí Ghaeilge. Anois chaithfeá an cheist a chur ort féin, cén fáth go bhféadfadh sé sin tarlú? – mar chuaigh na daoine sin ar fad trí chóras oideachais na tíre seo, cén chaoi a bhféadfadh sé tarlú go mbeadh an oiread sin acu gan Gaeilge. Tá an cheist sin tábhachtach, níos tábhachtaí b'fhéidir ná aon cheist eile ó thaobh na teanga de sa stát, mar go teoiriciúil tá an iarracht mhór seo á dhéanamh ag an stát an teanga a mhúineadh ach fós ní léir go bhfuil an toradh chomh maith agus ba chóir dó a bheith. Agus ní haon ionsaí é seo anois ar mhúinteoirí ná aon rud mar sin, ba mhaith liom a bheith an-soiléir faoi sin. Táimid faoi chomaoín ag na múinteoirí, faoin méid atá déanta acu in imeacht na mblianta, ach sílim gurb é an rud is gá a dhéanamh anois ná gach cabhair agus cúnamh a chur ar fáil do mhúinteoirí na tíre seo le gur féidir a chinntiú go mbeidh líofacht bhunúsach ag daoine théis an iarracht mhór a rinne an stát agus iad ag fágáil na scoile go mbeadh cumas acu an teanga a úsáid mar theanga bheo pobail.

P. Ní Ch. I dtuarascáil 2005 ó Oifig an Choimisinéara tugadh chun solais nach raibh an státseirbhís ag tabhairt cothrom na féinne do lucht labhartha na Gaeilge taobh istigh den chóras stáit – céard atá ag tarlú faoi sin?

SÓC. Nuair a d'fhoilsigh muid an tuairisc sin, d'fhoilsigh an tAire Airgeadais Brian Cowen ráiteas an lá céanna ag rá go ndéanfadh sé iniúchadh an-ghéar ar an méid a bhí ráite sa tuarascáil, go raibh sé ag dul i

gcomhairle leis na ranna rialtais eile faoin scéal agus go ndéanfadh sé athbhreithniú ar an bpolasáí ina dhiaidh sin. Tuigim go bhfuil an t-athbhreithniú sin fós ar siúl ag an aire. Níl aon ionchur againne ins an bpróiseas sin. Is gnó don Aire Airgeadais é riaradh na státseirbhíse ach tá an fhaillí, dar liomsa a rinneadh in imeacht na mblianta curtha ar a shuíle go soiléir dó, ní hamháin sa tuarascáil féin ach i litreacha a sheol mé chuige roimhe sin inár miníodh dó go raibh mí-bhrí, dar liomsa, á bhaint as an rud a ceapadh a bhí ansin nuair a cuireadh deireadh le Gaeilge éigeantach d'fhostaíocht sa státchóras siar in sna seachtóidí. Cuireadh córas ina áit a chiallaigh go bhfaigheadh duine méid áirithe de mharcanna breise dá mbeadh Gaeilge acu, ach tríd is tríd, i leath na ranna rialtais ní raibh sé sin á chur i bhfeidhm. Cheap mé gur faillí a bhí ansin agus gur dóigh gur chaill daoine amach ar ardaithe céime dá bharr agus go cinnte chiallaigh sé nach raibh pobal na Gaeilge agus na Gaeltachta ag fáil a gcearta nuair a rinne said teagmháil leis na ranna sin mar nach raibh daoine le Gaeilge iontu. Seo é an t-aon chóras a bhí ann lena chinntiú go mbeadh daoine le cumas réasúnta sa teanga ar fáil ag leibhéil éagsúla sa státchóras, go mbeadh said ag fáil ardú céime de réir a chéile ach mura raibh an córas á chur i bhfeidhm i leath na ranna rialtais, sé mo bharúilsa gur rud an-tromchúiseach a bhí ansin agus is gnó anois don Aire Cowen agus dá chomhghleacaithe déileáil leis.

P. Ní Ch. An gciallaíonn sé seo uilig go bhfuil Oifig an Choimisinéara ceangailte go dlúth le céard atá ag tarlú ar an talamh, i.e. ag cíoradh go mion na húdair nach bhfuil an Ghaeilge á cur chun cinn.

SÓC. Tá sé thar a bheith simplí ag an oifig seo nuair a dhéanann duine gearán linn iarracht a dhéanamh an gearán aonair sin a réiteach. Bheadh an duine sin sásta agus an eagraíocht stáit a bhí ciontach sásta go raibh an fhadhb réitithe. Ach ar bhealach níl an oiread sin tábhachta leis sin sa bpictiúr mór mar sílim go gcaithfidh tú athruithe córais a chur i bhfeidhm freisin, athruithe a chinnteoidh nach dtarlóidh an fhadhb céanna arís. Ní leor fadhbanna aonair a réiteach, caithfear athruithe córais a chur i bhfeidhm le go mbeidh cinnteacht ann nach mbeidh na fadhbanna ag tarlú go leanúnach ina dhiaidh sin. Mar sin ar bhealach sin é an fáth gur féidir leis an oifig seo

rudaí mar sin a chur ar an gclár oibre ag rá "ceart go leor bhí na mionfhadhbanna sin ann ach céard atá taobh thiar de agus céard is cóir a dhéanamh le gur féidir an mórphictiúr a réiteach?". Níl mise den bharúil gur féidir gach rud a réiteach thar oíche ach sílim go bhfuil córas leagtha amach ins na scéimeanna teanga atá leagtha amach faoin Acht Teanga le go féidir le heagraíochtaí stáit cur lena seirbhísí trí Ghaeilge leis an stát de réir mar a thagann na seirbhísí breise ar aghaidh – ach is dúshlán an-mhór a bheidh ansin freisin, a chinntiú go mbeidh an mhuinín ag an bpobal seirbhísí stáit trí Ghaeilge a úsáid.

P. Ní Ch. Ar mó gearán a thagann ón nGaeltacht nó taobh amuigh den Gaeltacht?

S. Ó C. Tá figiúirí foilsithe againn don chéad dá bhliain agus ó bharr mo chinn, tháinig thart ar aon cheathrú de na gearáin sa chéad bhliain óna limistéir Ghaeltachta. Sa dara bliain bhí an figiúr mórán mar a chéile ach amháin go raibh an figiúr don Gaeltacht méadaithe beagán, sin thart ar aon trian de na gearáin ó phobal na Gaeltachta.

P. Ní Ch. Mar fhear Gaeltachta, céard a cheapann tú faoin treo a bhfuil an Gaeltacht ag dul, tá go leor éadóchas faoi láthair fúithi?

S. Ó C. Sílim go bhfuil sé thar a bheith tábhachtach go mbeadh córas ann chun an Gaeltacht a chosaint. Sílim go bhfuil muid i mbliain an-chinniúnach i mbliana sa méid is go bhfuil an staidéar atá ar siúl ag OhÉG agus ag OhÉMa Nuad le foilsiú. Tá súil go léireoidh sé seo pictiúr fírinneach de stáid na Gaeilge sa Gaeltacht. An imní is mó a bheadh orm ná go mbainfí úsáid as an eolas, agus déarfainn go mbeidh an t-eolas sin diúltach go leor, go mbainfí úsáid nó mí-úsáid as sin chun buillí eile a bhualadh ar an nGaeltacht.

Sílimse gur chóir go mbainfí úsáid as an gcineál seo taighde le haghaidh iarracht mhacánta dháiríre a dhéanamh chun tógáil ar a bhfuil fanta den Gaeltacht. Cinnte tá an Gaeltacht faoi bhrú, níl gá duit ach breathnú ar pháistí óga atá á dtógáil le Gaeilge is an brú atá orthu ó thaobh

an cheoil, agus an fhaisin, na scannáin agus ó thaobh na siamsaíochta, meallta ag saol an Bhéarla. Agus tá sé sin intuigthe, mar níl aon difríocht idir páistí atá ina gcónaí ar an gCeathrú Rua, seachas páistí atá ina gcónaí i gCalafornia nó i gCorn na Breataine. Siad na mianta céanna atá acu agus an cineál saoil a bhfuil said ag breathnú air agus ag éisteacht leis ó thaobh na teilifíse agus a leithéide sin de agus dá bhrí sin tá brú ollmhór, níos mó ná mar a bhí ariamh ar pháistí na Gaeltachta anois agus tá dúshlán ollmhóra ansin. Ach sílim, tá rudaí áirithe ag tarlú i mbliana, go m'fhéidir a bheas ina chabhair, ach is dúshlán é cosaint na Gaeltachta a bheas romhainn ar feadh na mblianta.

P.Ní Ch. Céard a theastaíonn chun tabhairt faoin dúshlán sin?

S. Ó C. An chéad rud a theastaíonn, dar liom ná aon chreimeadh nó lagadh a tá ag teacht ar an nGaeltacht a stopadh ar dtús báire sula dtosaítear ag caint ar an roth a chasadh ar ais.

P.Ní Ch. Cén chaoi a ndéanfar é sin?

S. Ó C. An t-aon bhealach len é sin a dhéanamh, dáiríre, ná oiread córais tacaíochta a chur ar fáil don teanga, tá cuid mhór acu ann cheana féin, ach cinnte tá cúrsaí oideachais rí-thábhachtach agus tá pictiúr fíor-dhuairc ar fad ar fáil in san tuarascáil a d'fhoilsigh *An Chomhairle Um Oideachais Ghaeltachta agus Ghaelscoile* anuraidh, nuair a dúradar go raibh an baol ann gur beag scoil a bheadh fanta sa Ghaeltacht a bheadh ag múineadh trí Ghaeilge faoi cheann scór bliain mura dtabharfar faoi déileáil le ceisteanna atá ansin faoi láthair. Bhí mé ag caint le Príomhoide meánscoile Gaeltachta le gairid a dúirt liom gur fhostaigh sé ceathrar múinteoir gan Gaeilge ina scoil Ghaeltachta an bhliain seo caite mar nár chuir éinne le Gaeilge isteach ar na postanna, agus an t-aon rogha a bhí aige ná na ceithre ábhar a fhágáil de chlár ama na scoile ar fad nó daoine gan Gaeilge a cheapadh sna postanna. Mar sin, sin iad na dúshláin atá romhainn, díriú ar na géarchéimeanna sin, go háirithe i gcúrsaí oideachais, déileáil leis an oige, an spreagadh, an tacaíocht agus an mealladh sin a chur ar fáil do theaghlaigh agus don oige le go dtuigfidh said go bhfuil tábhacht leis an teanga seo. Má fhágann said sin ar lár í, má bhrítear an ceangal stairiúil sin a théann siar sna blianta, ní féidir an slabhra sin a chur ar ais le chéile arís.

P.Ní Ch. Ag caint ar an gcóras oideachais ansin arís, meastú an bhfuil muid ag déanamh leithscéalta ró-fhada anseo sa nGaeltacht, nár cheart b'fhéidir córas níos cosúla le Gaelscoileanna a chur i bhfeidhm sna scoileanna Gaeltachta.?

S. Ó C. Ní oideachasóir mise, ní aon saineolaí oideachais mé agus níl na freagraí agamsa ar na ceisteanna sin, ach tá a fhios agam go raibh imní ar dhaoine a labhair liomsa as Gluaiseacht na Gaeilge gur chóir ar chor ar bith a bheith ag caint ar fhadhbanna a bheith sa tír seo maidir le múineadh na Gaeilge, mar bhí faitíos ar dhaoine áirithe dá dtosófaí ag caint ar seo, go ndéanfaí an scéal níos measa. Bhrath mise a mhalairt ar fad, murar féidir déileáil go hionraic agus go macánta le ceisteanna mar seo, mura féidir iad a phlé amach agus a rá "tá fadhbanna ann, bíodh tú ag caint ar an nGaeltacht nó ar fud na tíre". Mura bpléitear na rudaí seo go hionraic agus go macánta, níl aon bhealach ar féidir leat dul ag cuartú leigheas ar an bhfadhb. Bhí daoine ann i saol na Gaeilge sa tír seo a bhí amhrasach ar cheart a bheith á phlé seo ar chor ar bith agus an chomhairle a bhí acu ná "Fan siar as an díospóireacht sin, ná cuir an t-ábhar seo ar an gclár oibre mar b'fhéidir gur chun donais a rachaidh rudaí". Sílimse go bhfuil rudaí ag an bpointe gur gá iad a phlé amach go macánta agus go hionraic.

P.Ní Ch.: Bhí tú ag caint ansin ar an rabhadh a bhí tugtha i dtuarascáil COGG nach mbeadh aon scoil Ghaeltachta ag múineadh trí Ghaeilge i gceann 20 bliain...

S. Ó C. Thug said rabhadh mura dtógfar céimeanna anois go mbeadh an baol ann faoi cheann 20 bliain gur beag scoil a bheadh fanta ag múineadh trí Ghaeilge. Tá rudaí tábhachtacha ag tarlú i mbliana. Rinneadh an daonáireamh a thabharfaidh léargas ar úsáid na Gaeilge ar fud na tíre, tá an tuarascáil sin óna hOllscoileanna maidir le stádas na Gaeilge le teacht amach, beidh sé sin thar a bheith tábhachtach d'aon díospóireacht a bheidh ar siúl. Tá sé i gceist ag an rialtas fíis don Ghaeilge a fhoilsiú go luath. Seo é an chéad ráiteas físe ón rialtas le 30 bliain nó níos mó a thugann le fios céard é polasaí an rialtais i ndáiríre. Mar sin, tá rudaí éagsúla mar sin ag tarlú a bhfuil tábhacht leo agus go m'fhéidir go bhféadfaí iad a úsáid mar bhealach chun fócas a tharraingt ar an

díospóireacht seo faoi chúrsaí Gaeilge sa Ghaeltacht agus ar fud na tíre.

P.Ní Ch: An bhfuil brú ortsa mar gur tú an chéad Choimisinéir Teanga? An airíonn tú go gcaithfidh tú beart thar an gnách a dhéanamh chun an taoide a chasadh?

S. Ó C. Sílim go mbeadh sé thar a bheith mí-fhéarálte agus míchruinn ar fad a bheith ag súil gur féidir leis an oifig seo fadhbanna Gaeilge na tíre seo a réiteach, ní féidir leis an rialtas é a dhéanamh, ní féidir leis an státseirbhís é a dhéanamh, ní féidir leis an Acht Teanga é a dhéanamh agus cinnte ní féidir leis an oifig seo é a dhéanamh aisti féin.

P.Ní Ch.: Cé a dhéanfas é?

S. Ó C.: Pobal na tíre seo an t-aon dream ar féidir leo an teanga seo a shábháil agus í a thabhairt ar aghaidh go dtí an chéad ghlúin eile. Ach caithfidh an stát, an oifig seo, gach dream a bhfuil cúram teanga orthu a gcuid féin a dhéanamh chun cabhrú leis an díospóireacht seo. Ní féidir a bheith ag súil go bhfuil réiteach gach fadhb san Acht Teanga. Níl san Acht Teanga ach cuid bheag den infrastructúr tacaíochta teanga atá curtha ar fáil ag an stát. Tá an chuid is mó den tacaíocht a chuireann an stát ar fáil sa gcóras oideachais, tá sé i gcúrsaí craoltóireachta Gaeilge, in sna meáin Ghaeilge, i gcúrsaí ealaíona na Gaeilge, i bhforbairt na Gaeltachta. Níl san Acht Teanga agus san oifig seo ach píosa beag amháin de phictiúr mór ach is cuid thábhachtach í – níl aon amhras orm faoi sin ach cinnte tá ról againn ach níl an fhreagracht iomlán orainn. Tá an fhreagracht i bhfad Éirinn níos leithne ná sin.

P.Ní Ch.: Ar deireadh, an bhfanfaidh tú sa bpost seo?

S. Ó C. Bhuel nuair a ceapadh mar leas-cheannaire ar Raidió na Gaeltachta mé, bhí rún agam fanacht sa bpost sin. Ní bhíonn a fhios ag duine ariamh, athraíonn an saol. Tá mé os cionn dhá bhliain sa phost seo, tá mé ag obair liom go crua, ag déanamh mo dhícheall ach ní bhíonn a fhios ag éinne againn ariamh céard atá i ndán dúinn. B'fhéidir maidir le ceist mar sin gur bhfearr dom ag an bpointe seo gan a thuilleadh a rá ach - fanfaidh muid agus feicfidh muid!

An Naomh Bairbre

"Thóg sé a bhád ó phosta go ball agus sheol í anall go hÉirinn."

Sin díreach an rud a rinne Stiofán Ó Maolchiaráin nó Stephen Chóilín Joe as an Máimín, Leitir Móir. Thóg sé an bád 'An Naomh Bairbre', réitigh amach i agus sheol sé féin agus criú de cheathrar cróga eile as Chicago go Nua Eabhrac ar dtús, agus as sin go Céibh an Mháimín.

Tá daoine ann a cheap go raibh siad craiceáilte, tá daoine ann a cheap go raibh an rud a rinne siad contúirteach, ach tá an chuid is mó do na daoine den bharúil gur éacht thar éachtaí a rinne Stephen, Barney Chóilín Saile Ó Flaithearta, na hÁrannaigh, Tomás agus Pat Joyce agus fear Chill Cholgáin, Coley Newell.

Ní hionadh an bith go ndéanfadh mac le Cóilín Ó Maolchiaráin, nach maireann, éacht mar seo mar is cosúil le rud é a dhéanfadh Cóilín é féin. Dá gcuirfeadh sé rud ina chloigeann, dhéanfadh sé é, agus sé an scéal céanna lena mhac é. Chuir Stephen ina chloigeann Bád Mór de dhéanamh 'Húicéir na Gaillimhe' a thógáil agus í a sheoladh ar ais go dtí an chéibh atá i bhfhóiseacht céad slat don áit a tógadh é.

Is iomaí duine a thug cuairt ar Chicago le roinnt blianta anuas, ní mórán duine acu sin nach raibh scéalta acu faoin mbád seo nuair a tháinig siad ar ais abhaile.

Bhí caint mhór acu ar an mbád agus ar an bhfís a bhí ag Stephen ach ní mórán duine a chreid ina gcroí go ndéanfadh sé é.

Sheol siad ar dtús as Chicago go Nua Eabhrac agus cé go gceapadh daoine gurb é an t-aistear as Nua Eabhrac go dtí Céibh an Mháimín an chuid ba mheasa den aistear, bhí an seal a sheol siad ar na Locha Móra níos contúirti, ná an chuid eile den aistear abhaile. Deir Stephen go bhfuil difríocht mhór idir a bheith ag seoladh ar na Locha Móra agus a bheith ag seoladh ar an bhfarraige mhór. Bíonn sé deacair an gaoth a mheas ar na locha agus ní bhíonn aon tuairim agat ag aon am cén uair a ardóidh an gaoth.

Ach bhí an Naomh Bairbre in ann ag an ngaoth agus ag an mbáisteach agus bhí muinín ag an gcroí as an mbád a d'ainmnigh Stephen in omós dá mháthair, Bairbre.

Bhí trácht mhór ar fud Chonamara ar an lá a d'fhág an Naomh Bairbre Nua Eabhrac. De réir mar a bhí an Statue of Liberty ag imeacht as amharc, bhí rogha acu casadh ar ais go Meiriceá nó tabhairt faoin aistear a bhí leagtha amach acu ón tús. Ní raibh mórán díospóireachta faoi agus lean siad leis an aistear go Céibh an Mháimín faoi stiúir Phat Joyce. Ba é an ceo an rud ba mhó a bhí ag cur isteach orthu ag an tús mar go mb'éigean dóibh a

bheith san airdeall ar bháid mhóra agus ar longa móra eile a bhí ag trasnú lá i ndiaidh lae sna 'shipping lanes'. Ní mórán codladh a bhí i ndán dóibh ar feadh an chuid sin den aistear. D'éirigh leo suíomh idirlín a shocrú suas faoi cheannas Choley Chill Cholgáin agus b'iontach an áis a bhí ann. Ní hamháin gur choinnigh sé muintir na tíre ar an eolas ach bhí deis ag daoine teachtaireachtaí a sheoladh chucu freisin.

Bhí ceiliúradh i gConamara nuair a tháinig an scéala go raibh oileáin na Azores sroichte slán sábháilte acu, mar go raibh cúpla lá ann nárbh fhéidir teagmháil a dhéanamh leo nuair a chlis ar an gcóras satailíte. Bhí agallamh le Stephen ar